

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія

ОДЕСА
ОНУ
2025

**УДК 930.85(477)''632/20''(076)
А437**

Укладач:

Т. С. Вінцовський, доктор історичних наук, професор кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

Г. С. Левченко, кандидатка історичних наук, доцент кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

О. І. Лопуга, кандидатка філософських наук, доцент кафедри культурології факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*Рекомендовано вченою радою факультету історії та філософії
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 3 від 28 листопада 2024 р.*

А437 **Актуальні** питання історії та культури України [Електронний ресурс] : електрон. метод. вказ. для здобув. першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 053 Психологія / уклад. Т. С. Вінцовський. – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. – 37 с. – 1,1 МБ.

Методичні вказівки розроблені на основі стандартів вищої освіти України, нормативних документів Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, містять загальні положення та рекомендації з актуальних питань історії та культури України, включають теми для аудиторного та самостійного вивчення дисципліни, методичні рекомендації для виконання самостійної роботи, теми рефератів, есе, тематику практичних занять і план до них, обов'язкові терміни для опрацювання до кожної теми практичного заняття, рекомендовану літературу й електронні ресурси.

Методичні вказівки призначені здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету психології та соціальної роботи спеціальності 053 «Психологія» ОНУ імені І. І. Мечникова, які вивчають курс «Актуальні питання історії та культури України».

УДК 930.85(477)''632/20''(076)

ЗМІСТ

Вступ	4
Зміст навчальної дисципліни	7
Методичні вказівки до підготовки практичних занять	14
Методичні вказівки до самостійної роботи	25
Форми контролю і методи оцінювання	31
Питання для підсумкового контролю	32
Список рекомендованої літератури	34

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Актуальні питання історії та культури України» є невід'ємною складовою підготовки за освітньо-професійною програмою для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету психології та соціальної роботи, відіграє важливу роль у системі загальної гуманітарної підготовки особистості. Зміст програми курсу передбачає оволодіння здобувачами освіти синтетичних знань з історії та культури України, головних тенденцій в історіографії історії України задля розуміння наукових альтернатив у тлумаченні минулого, у тому числі у контексті дискусії щодо запровадження інтегрованого курсу історії в школі, який передбачає розуміння історії України як елементу подій у світі, комплексу міждисциплінарних знань у межах гуманітаристики, зосереджує увагу на особливостях розвитку української культури, теоретичних засадах організації освітнього простору в системі університету.

Історія України трактується як процес розвитку людства, його матеріальної і духовної культури, існування державних утворень, в межах яких формувалися комбінації суспільно-політичних та соціально-економічних явищ, котрі залишили свій відбиток на теренах у рамках сучасних кордонів країни та частково суміжних земель. Вона є невід'ємною складовою загальноєвропейських та світових історичних процесів, із взаємним впливом протягом тривалого проміжку часу й хронологічно охоплює понад 1 млн. років. При цьому в центрі уваги перебуває історія українського народу, його державності та культурних цінностей як окремого феномену, що породжувався й трансформувався комплексом просторово-географічних, лінгвістичних, психологічних, генетичних та інших чинників. Яскравим прикладом цього стали обставини неодноразового проголошення Української державності у ХХ ст. та її відстоювання за складних геополітичних обставин, передусім в умовах російської агресії.

Відтак, опановуючи курс «Актуальні питання історії та культури України», треба звернути увагу на те, що історія та культура українського народу, інших етносів, що проживали й проживають на території Центрально-Східної Європи, є як унікальним результатом прояву психоемоційних, господарських, побутових, релігійних та інших форм співжиття населення регіону, так і частиною світової культури, світової цивілізації. Вони у цілому розвивалися за спільними законами, у річищі генези європейської культури.

Дисципліна читається у першому семестрі першого року навчання для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Для опанування курсу

робочою програмою передбачено 4 кредити ECTS, що становить 120 академічних годин, з яких 26 лекційних годин та 14 годин практичних занять на денній формі навчання. На заочній формі навчання – відповідно 8 та 6 годин. Дисципліна складається з одного змістового модуля. Форма підсумкового контролю знань – іспит.

Предметом вивчення дисципліни є історія та культура України від найдавніших часів до сьогодення, матеріальні й духовні цінності українського народу та інших народів, що проживали на території Центрально-Східної Європи, історична біографістика, історія політичних партій, економічних процесів, повсякдення, ментальності, освіти, військова історія.

Метою викладання нормативної (обов'язкової) дисципліни є ознайомлення здобувачів освіти із основними досягненнями в галузі історичної україністики як фундаментальної науки в системі гуманітарного знання, з основними історичними етапами становлення й розвитку суспільства на землях Центрально-Східної Європи, Української державності, ментальності, повсякдення та культури, передусім з такими основними складовими культурного простору як мистецтво, освіта та спорт, науковими знаннями, що дозволяють здобувачам осмислити минуле України як складової частини світової спільноти.

Завданнями дисципліни є:

- ознайомити здобувачів освіти з місцем історії у системі університетського навчання;
- систематизувати наявні знання з історії та культури України;
- ознайомити здобувачів освіти із закономірностями суспільно-політичних, соціально-економічних та культурних процесів, що проходили на землях Центрально-Східної Європи;
- сформуванню знання щодо оцінок найбільш дискусійних подій історії України;
- сприяти формуванню уявлень про міжпредметні зв'язки у вивченні гуманітаристики;
- звернути увагу здобувачів освіти на новітні засоби передачі інформації з історії та культури України в контексті викликів епохи постправди;
- продемонструвати закономірності розвитку людської спільноти на прикладі вивчення основних етапів становлення вітчизняної і зарубіжної культури та її взаємозв'язок із соціально-економічними, політичними подіями.

Очікуванні результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі освіти повинні *знати*:

- основні етапи розвитку суспільства на теренах Центрально-Східної Європи;
- загальні тенденції у формуванні держав на землях сучасної України;
- специфіку творення Української державності на різних етапах історичного процесу;
- основні наслідки зовнішньополітичної діяльності правителів України;
- особливості розвитку соціально-економічних процесів протягом Х-XX ст.;
- місце та роль загальноєвропейських процесів в історії України;
- найголовніші дати та події з історії України;
- роль найвідоміших політичних діячів, представників культури в історії України;
- особливості становища українських земель у складі сусідніх держав;
- причини та перебіг основних воєнно-політичних подій;
- загальні тенденції у розвитку культури України;

Здобувачі освіти повинні *вміти*:

- розуміти специфіку періодизації історії України;
- тлумачити історичну термінологію;
- систематизувати отриману інформацію в межах окремих етапів розвитку історичних процесів;
- аналізувати різні точки зору щодо дискусійних питань історії;
- формувати систему аргументації у межах підготовки до практичних занять та виконання самостійної роботи;
- працювати з основною літературою до пропонованого курсу;
- використовувати різноманітні навчальні методи для обробки комплексу наявної інформації;
- узагальнювати фактичний матеріал, набутий під час лекцій та самостійно опрацьованої літератури до курсу;
- синхронізувати основні події історії України з всесвітньою історією;
- орієнтуватися у причинах і наслідках формування системи освіти, науки, розвитку мистецтва в різних історичних епохах.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методичні рекомендації щодо висвітлення тематики змістового модуля

Лекційна складова змістового модуля зорієнтована на формування цілісного уявлення про основні тенденції розвитку людської цивілізації на окресленій території від раннього палеоліту до сучасності. Увага здобувачів освіти концентрується на необхідності розуміти взаємозв'язок між цивілізаційними феноменами у просторі та часі, аналізувати динаміку стадіальних змін у суспільній самоорганізації, господарюванні, еволюцію становища соціальних страт, генезу окремих військово-політичних та культурних явищ.

Тема 1. Давня історія України

Особливості періодизації історії України. Заселення території Центрально-Східної Європи представниками людської спільноти. Локалізація найвідоміших стоянок архантропів й палеоантропів. Характеристика антропо- і соціогенезу в період палеоліту, мезоліту і неоліту. Еволюція господарських форм. Зародження і розвиток духовної культури в кам'яну добу. Зміст і наслідки неолітичної революції.

Місце Трипільської культури в історії людства. Проблема походження трипільців. Територія поширення племен мальованої кераміки. Особливості господарського розвитку. Протоміста. Причини зникнення Трипільської культури.

Центрально-Східна Європа в епоху заліза. Етнічне походження та політична історія кіммерійців, скіфів, сарматів. Давньогрецька колонізація Північного Причорномор'я.

Здобувач освіти повинен звернути увагу на становлення та розвиток людської спільноти від кам'яної доби до епохи заліза, пристосування до змін клімату, еволюцію знарядь праці, формування археологічних культур та держав у світі та Центрально-Східній Європі.

Тема 2. Україна у період раннього середньовіччя

Проблема етногенезу слов'ян. Велике розселення слов'ян у другій половині I тис. Виникнення князівства Русь. «Повість минулих літ» як важливе джерело для формування знань про заснування та розвиток князівства Русь. Перші київські князі династії Рюриковичів. Роль зовнішньої торгівлі в політичній історії країни першої половини X ст. Особливості внутрішньої

політики княгині Ольги. Реформи князя Володимира I Великого. Внутрішня і зовнішня політика князя Ярослава I Мудрого.

Система правління у князівстві Русь у другій половині XI ст. Любецький з'їзд 1097 р. Початок формування удільних князівств. Правління Володимира II Мономаха. Формування вотчинного землеволодіння. Зовнішні виклики і загрози в XII – на початку XIII ст. Тенденції у розвитку культури. Етнічні процеси.

Здобувач освіти повинен звернути увагу на поняття етногенезу, локалізацію місця та визначення часу виділення праслов'ян, особливості формування теорій походження князівства Русь, політичні, економічні, мовно-культурні та етнічні процеси у князівстві Русь, відмінності у розумінні сутності існування цієї держави в українській та російській рефлексіях.

Тема 3. Українські землі в складі Речі Посполитої (1569–1648 рр.)

Передумови і причини укладення Люблінської унії. Українська знать в умовах боротьби за станові права напередодні та під час Люблінського сейму. Поширення впливу польської корони на українських землях.

Соціально-економічні процеси. Особливості правових норм Литовських статутів. Характеристика соціальної структури суспільства. Фільваркова система господарювання. Цехова організація ремісників. Магдебурзьке право. Роль запорозького і реєстрового козацтва у внутрішній політиці Речі Посполитої на рубежі XVI–XVII століть. Козацькі повстання. Морські походи козацького війська. П. Конашевич-Сагайдачний. Участь козаків у московських походах війська Речі Посполитої. Хотинська війна.

Релігійне життя. Намагання подолання кризи в православній церкві у межах Київської митрополії. Берестейська унія – еволюція від ідеї до реалізації. Роль П. Могили в духовному житті України.

Здобувач освіти повинен звернути увагу на феномен уходництва, відмінність між обставинами виникнення і розвитку козацтва, їхнього місця в соціальній структурі населення, тенденції в житті церкви на українських землях, вплив ідей гуманізму на розвиток культури, закономірності економічних процесів, їхню залежність від формування європейського ринку сільськогосподарської продукції, роль української шляхти у політичному житті Речі Посполитої.

Тема 4. Визвольна війна українського народу середини XVII ст.

Причини і привід до війни. Б. Хмельницький. Союз козаків з кримським ханом Іслям III Гераєм. Бойові дії навесні 1648 р. Початок селянської війни. Пилявецька битва. Облога Львова. Битва під Збаражем. Зборівська угода. Початок формування ранньомодерної української державності.

Молдавський вектор політики Б. Хмельницького. Битва під Берестечком. Білоцерківська угода. Бойові дії у 1652–1653 рр. Характеристика моделі держави – Війська Запорозького (Гетьманщини). Переговори гетьмана з московським царем Алексеем I Романовим. Ставлення українських політичних еліт до союзу з Московським царством. Укладання Березневих статей 1654 р. та їхні наслідки. Продовження війни проти Речі Посполитої у 1655–1656 рр. Віленське перемир'я.

Здобувач освіти повинен звернути увагу на відмінність між причинами та приводом до війни, дискусії про соціальні, етнічні та релігійні чинники війни як традиційні, або завищені очікування з боку козацтва щодо їхнього політико-правового статусу в державі як альтернативного трактування причин війни/повстання, різницю політичної стратегії гетьмана та кримського хана у подіях 1648–1649 рр., а також гетьмана і московського царя у 1653–1656 рр., особливості формування ранньомодерної Української держави, її органів влади, адміністративно-територіального поділу, зовнішньополітичної діяльності.

Тема 5. Гетьманщина наприкінці XVII ст. – у першій половині XVIII ст.

Характеристика становища України після укладення Вічного миру 1686 р. Внутрішня політика І. Мазепи. Розвиток культури. Соціально-економічні процеси. Початок Північної війни та місце козацького війська у подіях 1700–1708 рр. Таємна угода гетьмана зі шведським королем Карлом XII. Полтавська битва 1709 р. Перша українська політична еміграція. П. Орлик – гетьман України у вигнанні. Розробка «Пактів і Конституції законів і вольностей Війська Запорозького».

Наступ царизму на права і вольності Гетьманщини. Гетьманування І. Скоропадського. Перша Малоросійська колегія: функціональна корекція політики царя щодо Української держави. П. Полуботок. Д. Апостол. Правління гетьманського уряду. Кодифікація козацького права. Відновлення гетьманського правління. К. Розумовський – український гетьман і російський вельможа.

Здобувач освіти повинен звернути увагу на закріплення політико-правового статусу Гетьманщини, Правобережної та Слобідської України, Запорозької Січі на рубежі століть, традиції й особливості функціонування гетьманських урядів, формування козацько-шляхетської політичної еліти, значення розробки правових документів.

Тема 6. Україна наприкінці XVIII ст. – у першій половині XIX ст.

Остаточна ліквідація Української автономії. Гайдамацьке повстання 1768 р. та його наслідки. Російсько-османські війни 1768–1774 рр. й 1787–1791 рр.

Доля Кримського ханства. Знищення Запорозької Січі. Чорноморське козацьке військо. Три поділи Речі Посполитої.

Реформи Марії Терезії та Йосифа II. Особливості соціально-економічного розвитку українських земель у складі Австрійської та Російської імперій. Початок промислового перевороту. Криза кріпосницького господарювання. Причини і початок «національного відродження». І. Котляревський. П. Гулак-Артемівський. Г. Квітка-Основ'яненко. Відкриття Харківського та Київського університетів. Перші праці з історії України. Діяльність «Руської трійці». Масонський рух. Повстання декабристів. Боротьба польської аристократії за відновлення Речі Посполитої. Основні ідеї Кирило-Мефодіївського братства.

Здобувач освіти повинен звернути увагу на наслідки ліквідації Гетьманщини, включення більшої частини українських земель до складу Російської імперії, відмінності у соціально-економічному та політичному розвитку українських земель у складі Австрійської та Російської імперії, особливості просвітницького абсолютизму, формування концепту «Свобода, Рівність, Братерство» як засадничого для поширення ідеологій націоналізму, соціалізму, лібералізму, комунізму.

Тема 7. Українські землі у другій половині XIX – на початку XX ст.

Буржуазні реформи середини XIX ст. в Австрійській та Російській імперіях. Особливості скасування кріпацтва в обох країнах. Характеристика соціальної структури українського суспільства у пореформений період. Нові тенденції у розвитку сільського господарства. Перша хвиля трудової міграції. Завершення промислового перевороту. Формування галузей важкої промисловості. Роль залізничного транспорту в розвитку економіки. Зовнішня і внутрішня торгівля. Урбанізація.

Суспільно-політичне життя. Гурток «хлопоманів». Зародження «громадівського» руху. М. Драгоманов. Ідеї «громадівського соціалізму». Мовно-культурні процеси. Валуєвський циркуляр 1863 р. та Емський указ 1876 р. «Братерство тарасівців». Роль москвофільства в громадському житті Галичини, Буковини і Закарпаття. Народовці та їхні погляди. Створення «Просвіт». РУРП – перша українська політична партія. Ю. Бачинський і його концепція «Самостійної України».

Промислова криза 1900-1903 рр. та її наслідки. Російська революція 1905–1907 рр. в Україні. Столипінська аграрна реформа.

Здобувач освіти повинен звернути увагу на причини й різницю у проведенні буржуазних реформ урядами двох імперій, революційний та еволюційний шлях змін у різних сферах життя країн, поширення ідеології

марксизму/соціалізму на теренах України, її пристосування до національних реалій, зародження політичних організацій та партій, вплив промислового перевороту на формування галузей важкої промисловості, початок формування аграрно-індустріального суспільства, урбанізаційні процеси.

Тема 8. Перша світова війна і Українська революція (1914–1921 рр).

Проекти вирішення «українського питання» напередодні та під час Першої світової війни. Ставлення українських політиків до війни – між самостійницькими ідеями та пацифізмом. Бойові дії у 1914–1916 рр.

Початок революції 1917 р. й утворення Центральної Ради. Політична платформа Центральної Ради у березні – жовтні 1917 р. та її реалізація. Більшовицький державний переворот і проголошення УНР. Російсько-українська війна зими 1917–1918 рр.

Гетьманський державний переворот: підготовка та здійснення. Аграрна політика уряду Української Держави та її наслідки. Особливості робітничого законодавства. Система реорганізації військового будівництва і культурної сфери. Утворення Директорії та антигетьманське повстання. Державна реформа в Австро-Угорській імперії. Проголошення ЗУНР. Початок збройної боротьби з Польщею. Паризька мирна конференція й «українське питання».

Відновлення УНР. Друга УНР у переговорному процесі між РСФРР й Французькою республікою. Реорганізація Дієвої армії УНР влітку 1919 р. та наступ українських армій на Київ і Одесу. Перехід УГА на бік Добровольчої армії. Ліквідація Українського фронту. Перший Зимовий похід армії УНР. Варшавська угода: причини та наслідки, оцінки в історіографії. Другий Зимовий похід армії УНР. Підсумки Української революції.

Здобувач освіти повинен звернути увагу на роль «українського питання» в геополітичних розрахунках урядів «світових» держав, вплив тотальної війни на зміну способу життя суспільства, його перехід від патріархальності/традиційності до модерності, зростання національної самосвідомості українців, доктринальну відмінність між Російською та Українською революціями, зовнішньополітичні аспекти утвердження Української держави, перебіг воєнних дій на українських землях, особливості використання інформаційних технологій з боку більшовицького уряду задля виправдання агресії щодо УНР.

Тема 9. УСРР між двома світовими війнами

Початок здійснення політики «воєнного комунізму». Сільське господарство УСРР в умовах нової економічної політики. «Червоний» терор в

період НЕПу. Характеристика політико-правового статусу УСРР. Юридичне оформлення СРСР в 1922–1923 рр. Особливості функціонування партійно-державної системи. Політика коренізації: причини, хід, наслідки. Ідеологічні передумови індустріалізації промисловості. Значення соціалістичного змагання у реалізації п'ятирічних планів. Проголошення суцільної колективізації сільського господарства. Причини та наслідки Голодомору. Характеристика економічної моделі УРСР напередодні Другої світової війни.

Формування диктаторського режиму Й. Сталіна. Український вимір масових репресій на загальносоюзному тлі. Причини змін у національній політиці. Згортання «коренізації». Місце культурного будівництва у програмі більшовицької партії. Початок реорганізації системи освіти. Основні напрями розвитку науки в 1920–1930-х роках. Літературне життя 1920–1930-х років. Розвиток кіномистецтва в 1920-х роках. Живопис, музичне й театральне мистецтво. Подальше реформування освіти у 1930-х роках. «Розстріляне відродження».

Здобувач освіти повинен звернути увагу на термінологічні особливості у визначенні політики «воєнного комунізму», НЕПу та «коренізації», вплив опору селянських повстань в Україні на темпи і методи побудови комуно-соціалізму, боротьбу за владу всередині більшовицької партії у другій половині 1920-х років та її значення для завершення формування тоталітарного режиму, специфіку зародження й функціонального призначення концепції «націонал-комунізму», роль національного чинника при юридичному оформленні СРСР.

Тема 10. Україна під час Другої світової війни

Геополітичні плани «світових» країн напередодні Другої світової війни. Пакт Молотова-Ріббентропа. Початок Другої світової війни на українських землях. Ставлення українського населення до німецько-польської кампанії вересня 1939 р. Вторгнення РСЧА на східні кордони Другої Речі Посполитої. «Договір про дружбу і державний кордон» 28 вересня 1939 р. Приєднання Галичини, Волині й Берестейщини до СРСР. Анексія Буковини і Бессарабії. Політика «радянзації».

Вторгнення вермахту на територію СРСР. Оборонні дії РСЧА у 1941 р. Бій у трикутнику Луцьк – Дубно – Броди. Оборона Києва, Одеси, Севастополя. План «Ост». Поділ України на окупаційні зони. Характеристика німецького і румунського окупаційного режимів. Рух Опору на українських землях, оцінки в історіографії. Наступальні операції Червоної армії в Україні у 1943–1944 рр. Становище українського суспільства у 1943–1945 рр. після повернення

комуністичної влади. Депортації етнічних меншин з Криму. Наслідки Другої світової війни для України.

Здобувач освіти повинен звернути увагу на стратегічні завдання Берліна і Москви напередодні й на початку Другої світової війни, політичні та ідеологічні складові політики «радянзації», депортаційні процеси, настрої українського суспільства на початку німецько-радянської війни, ставлення більшовицької влади до осіб, котрі опинилися на окупованих вермахтом територіях, причини поразок РСЧА та розгрому комуністичного підпілля у 1941 р., на прояви колабораціонізму з боку частини населення УРСР, тактику проведення наступальних операцій з боку командування РСЧА, завдання і методи діяльності різних течій руху Опору.

Тема 11. Сучасна Україна (1991-2014 рр.)

Спроба державного перевороту 1991 р. та проголошення незалежності України. Діяльність президента Л. Кравчука, урядів і парламенту України в галузі державного будівництва до 1994 р. Проблеми соціально-економічного та політичного реформування українського суспільства. Зниження темпів промислового і сільськогосподарського виробництва. Інфляційні процеси. Поширення безробіття. Дискусії навколо проблеми Кримської автономії. Загострення протистояння між законодавчою та виконавчою гілками центральної влади у 1993 р. Вибори до Верховної Ради та президента України у 1994 р.

Соціально-економічна та політична платформа президента Л. Кучми. Затвердження програми економічної лібералізації восени 1994 р. Початок реалізації концепції приватизації державного майна. Формування політико-економічних груп впливу. Прийняття Конституції України. Грошова реформа. Прем'єр-міністр В. Ющенко. Початок економічної стабілізації наприкінці 1990-х років. Політична криза 2000-2001 рр. Кампанія «Україна без Кучми!».

«Помаранчева» революція. Початок президентської виборчої кампанії 2004 р. і українське суспільство. Фальсифікації виборів з боку влади. Президентська діяльність В. Ющенка. Вибори Президента України 2010 р. Зміна політичного вектору розвитку країни за президентства В. Януковича. Причини, привід, перебіг та наслідки «Революція гідності» 2013–2014 рр.

Діяльність України на міжнародній арені. Концепція української зовнішньої політики. Набуття Україною без'ядерного статусу. Участь України у миротворчих процесах ООН, у програмі «Партнерство заради миру», в діяльності Ради Європи та інших міжнародних інституцій. Політичні,

господарські, ідеологічні та ментальні характеристики російсько-українських взаємин. Російсько-українська війна.

Здобувач освіти повинен звернути увагу на причини занепаду радянської моделі організації суспільства, схожість і відмінність між «оксамитовими» революціями в країнах «соціалістичного табору» та УРСР у 1989–1990 рр., їхні наслідки у контексті здійснення ліберальних реформ, особливості трансформації українського соціуму за вектором «радянський» – «пострадянський» – «національний», вплив фінансово-промислових груп на економічні та політичні процеси, роль російського чинника в зовнішньо- та внутрішньополітичній діяльності керівництва України, інтеграцію держави до глобальних процесів, причини російсько-української війни, започаткованої у лютому 2014 р.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

ЗАНЯТТЯ 1. Галицькі й Волинські землі у XII–XIV століттях

План

1. Політична діяльність князя Романа Мстиславовича. Створення Галицького-Волинського князівства.
2. Зовнішньополітична діяльність короля Данила.
3. Економічні процеси на землях королівства Русь у XIII–XIV століттях.

Терміни для закріплення матеріалу: *централізована держава, князівські з'їзди, удільні князівства, міжусобні війни, вотчинне володіння, бояри, містобудування, папський легат, королівство.*

Матеріали для активізації знань здобувачів освіти:

1. Дайте визначення поняттю удільні князівства.
2. Охарактеризуйте роль боярства в політичному житті Галичини.
3. Опишіть боротьбу князя Данила за об'єднання Волинського і Галицького князівств.
4. Що таке вотчинне землеволодіння?
5. Які риси були притаманні для зовнішньої політики короля Данила?

Подискутуємо:

Чи можна стверджувати, що Велике князівство Русь увійшло у XIII ст. як федерація удільних князівств? Наскільки вірною може бути теза про фактичну ліквідацію єдиної Київської держави? Чи підтверджуєте думку про деструктивну роль галицького боярства у державотворчих процесах? Наскільки доцільними виявилися намагання князя Данила Галицького зібрати антиординську коаліцію?

Список рекомендованої літератури

1. Бойко О. Д. Історія України. 4-е вид. К.: Академія, 2012. 704 с.
2. Войтович Л. Галич у політичній історії Європи XI–XIV століть. Львів: Левада, 2017. 478 с.
4. Магочій П.-Р. Ілюстрована історія України пер. з англ. [С. Біленький]. К. : Критика, 2012. 446 с.
5. Мицик Ю., Бажан О. Від трипільців до кіборгів. Коротка історія України. К.: Кліо, 2022. 688 с.
6. Черненко О. Історія цивілізації. Україна. Том 2. Від Русі до Галицького князівства (900–1256). Харків: Фоліо, 2021. 592 с.

ЗАНЯТТЯ 2. Українські землі у XV – першій третині XVII ст.

План

1. Зародження українського козацтва: передумови та особливості.
2. Люблінська та Берестейська унії: причини й наслідки.
3. Козацькі повстання наприкінці XVI – у першій третині XVII століть.

Терміни для закріплення матеріалу: *князі, шляхта, уходники, промисли, Дике поле, панщина, кріпацтво, Золота Орда, унія, реєстрові козаки, церковна реформація, протестантизм, братства.*

Матеріали для активізації знань здобувачів освіти:

1. Дайте визначення поняттю ранньомодерна доба в історії України.
2. Охарактеризуйте соціально-економічні передумови виникнення козацтва.
3. Опишіть процес заснування Запорозької Січі.
4. Хто такі реєстрові козаки?
5. Якими рисами можна охарактеризувати державу Річ Посполита?
6. Яке місце в середньовічній історії України займали теологічні дискусії?

7. Охарактеризуйте становище православної церкви в Україні.
8. Що ви знаєте про князя К. Острозького?

Подискутуємо:

Наскільки дискусійною можна вважати тезу про зародження українського козацтва з категорії селян-кріпаків? Чи брали участь представники інших страт суспільства у формуванні козацького стану? Чому саме регіон Дикого поля став осередком виникнення окремої категорії суспільства? Наскільки відрізнявся освітній рівень священнослужителів католицької та православної церков? Чи погоджуєтеся з думкою, що контакти між козаками та мешканцями Кримського ханства мали винятково войовничий характер?

Список рекомендованої літератури

1. Бойко О. Д. Історія України. 4-е вид. К.: Академія, 2012. 704 с.
2. Магочій П.-Р. Ілюстрована історія України. Пер. з англ. [С. Біленький]. К.: Критика, 2012. 446 с.
3. Мицик Ю., Бажан О. Від трипільців до кіборгів. Коротка історія України. К.: Кліо, 2022. 688 с.
4. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К., 2016. 496 с.
5. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. К., 1997. 380 с.

**ЗАНЯТТЯ 3. Українська держава
у другій половині XVII – першій половині XVIII століть**

План

1. Гетьманування Ю. Хмельницького (1659–1663 рр.).
2. Політичне становище Гетьманщини у 1665–1676 рр.
3. Політика гетьмана Д. Апостола.

Терміни для закріплення матеріалу: *Військо Запорозьке, Слобідська Україна, Генеральна старшина, Переяславські статті, Московські статті, «Руїна», сердюцькі й компанійські полки, Андрусівське перемир'я, Малоросійська колегія.*

Матеріали для активізації знань здобувачів освіти:

1. Дайте визначення поняттям Військо Запорозьке і Гетьманщина.
2. Охарактеризуйте геополітичну ситуацію в Центрально-Східній Європі станом на 165–1659 рр.
3. Опишіть обставини отримання гетьманської булави Ю. Хмельницьким.
4. Яку роль відіграла Османська імперія в подіях 1659–1686 рр.?
5. Що ви знаєте про Андрусівське перемир'я?
6. Хто такі сердюки і компанійці
7. Охарактеризуйте політичну діяльність гетьмана П. Дорошенка.
8. Опишіть становище Гетьманщини після ліквідації першої Малоросійської колегії.

Подискутуємо:

Чи погоджуєтеся з висновком, що після смерті Б. Хмельницького державний устрій Гетьманщини знаходився у стані трансформації з військової організації на традиційну монархію? Чому козацька старшина намагалася перетворитися на панівну верству суспільства з тими рисами, які часто були притаманні служилій знаті? Яка мотивація лежала в основі ігнорування інтересів Гетьманщини з боку московського царя? Наскільки вірним є твердження, що у першій половині XVIII ст. російська влада використовувала фіскальну політику задля додаткового впливу на гетьманську владу?

Список рекомендованої літератури

1. Мицик Ю., Бажан О. Від трипільців до кіборгів. Коротка історія України. К.: Кліо, 2022. 688 с.
2. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К., 2016. 496 с.
3. Сокирко О. Козацький Марс: Держава та військо Козацького Гетьманату в добу Мілітарної революції, 1648–1764. К.: Темпора, 2023. 912 с.
4. Чухліб Т. Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648-1714 рр. К.: Ін-т історії України НАН України, 2003. 518 с.
5. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. К., 1997. 380 с.

ЗАНЯТТЯ 4. Україна у складі двох імперій у другій половині XIX – на початку XX століть

План

1. Революції 1848 р. у Європі та буржуазні реформи на українських землях у складі Австрійської та Російської імперій.
2. Український, російський та польський визвольні рухи у другій половині XIX ст.
3. Соціально-економічний розвиток України у другій половині XIX ст. – на початку XX ст.

Терміни для закріплення матеріалу: *панщина, кріпацтво, панславізм, республіканізм, конституціоналізм, федерація, москвофіли, народовці, народники, «Просвіта», соціалізм, марксизм, промисловий переворот, урбанізація, міграція.*

Матеріали для активізації знань здобувачів освіти:

1. Поясніть наслідки буржуазних реформ для громадсько-політичного та соціально-економічного розвитку українського суспільства.
2. Дайте визначення поняттям кріпацтво і панщина.
3. Опишіть суспільно-політичну ситуацію в Наддніпрянській Україні у другій половині XIX ст.
4. Яку роль у поширенні ідей марксизму відіграв М. Драгоманов?
5. Дайте оцінку Польському повстанню 1863–1864 рр.
6. Що ви знаєте про діяльність «громадівців» в Одесі?
7. Охарактеризуйте поширення ідей самостійної України на рубежі XIX–XX ст.

Подискутуємо:

Чи вірною є теза про одночасне скасування кріпацтва та панщини в Австрійській імперії? Чому у середині XIX ст. з'явилася теза про «винайдення українців австрійським урядом»? Наскільки доцільним є використання терміну «національне відродження» щодо XIX ст.? Чому російське дворянство у своїх проєктах реформування імперії фактично ігнорувало «український чинник»? Чи можна вважати університети Львова, Харкова і Києва центрами українського культурного відродження?

Список рекомендованої літератури

1. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. К.: Генеза, 2019. 656 с.
2. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2022. 408 с.
3. Історія України: навчальний посібник / В. І. Гусев, Ю. О. Калінцев, С. В. Кульчицький; За ред. С. В. Кульчицького. К., 2003. 431 с.
4. Магочій П.-Р. Ілюстрована історія України / пер. з англ. [С. Біленький]. К. : Критика, 2012. 446 с.
5. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К., 2016. 496 с.

ЗАНЯТТЯ 5. Українська революція 1917–1921 рр.

План

1. Основні напрями діяльності Української Центральної Ради.
2. Гетьманський державний переворот та його наслідки.
3. Проголошення ЗУНР: передумови, перебіг і наслідки.

Терміни для закріплення матеріалу: *соціал-демократія, консерватизм, автономія, федералісти, українізація війська, Четверний союз, Антанта, Директорія, більшовизм, отаманищина.*

Матеріали для активізації знань здобувачів освіти:

1. Дайте визначення поняттю соціал-демократія.
2. Охарактеризуйте основні риси політичної доктрини Центральної Ради.
3. Опишіть наслідки аграрної політики урядів УНР.
4. Що таке державний переворот?
5. Чому уряд гетьмана П. Скоропадського негативно оцінював внутрішню політику республіканської влади?
6. Дайте оцінку причинам антигетьманського повстання.
7. Які причини пропольської позиції уряду Австро-Угорської імперії?
8. Охарактеризуйте наслідки розпаду Австро-Угорської імперії.

Подискутуємо:

Чи вірним є твердження, що Центральна Рада не прагнула проголосити незалежність України? Наскільки доречним можна вважати висновок про

небажання уряду Української республіки розбудувати власне військо? З яких причин ідеологи Центральної Ради прагнули реалізувати аграрну політику за принципом відмови від приватної власності? Як ви розумієте вислів, що Російська революція була зорієнтована на збереження централізації управління, а Українська – на децентралізацію? Чому гетьман П. Скоропадський критично ставився до більшості українських політиків Галичини?

Список рекомендованої літератури

1. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. К.: Генеза, 2019. 656 с.
2. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2022. 408 с.
3. Історія України: навчальний посібник / В. І. Гусєв, Ю. О. Калінцев, С. В. Кульчицький; За ред. С. В. Кульчицького. К., 2003. 431 с.
4. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Книга 1. К. : Темпора, 2013. 504 с.; Книга 2. К. : Темпора, 2013. 628 с.
5. Нариси історії Української революції 1917 – 1921 років / Гол. редкол. В. А. Смолій; кер. авт. кол. В. Ф. Верстюк. К., 2011. Кн. 1. 390 с; 2012. Кн. 2. 464 с.

ЗАНЯТТЯ 6. УРСР у період між двома світовими війнами

План

1. НЕП в Україні.
2. Церковне життя в радянській Україні у 1920-х роках.
3. Політика масових репресій в суспільно-політичному житті України 1930-х років.

Терміни для закріплення матеріалу: *комунізм, соціалізм, світова революція, «воєнний комунізм», кооперація, колективізація, індустріалізація, тоталітаризм, УАПЦ, націонал-комунізм.*

Матеріали для активізації знань здобувачів освіти:

1. Дайте визначення поняттям комунізм і соціалізм.
2. Охарактеризуйте основні риси початку побудови комуністичного суспільства у візії теоретиків більшовизму.

3. Опишіть наслідки побудови комунізму на рубежі 1910–1920-х років.
4. Що таке продовольча розкладка і податок?
5. Чому більшовицька влада негативно оцінювала роль приватного власника в господарських процесах?
6. Дайте оцінку причинам переходу до нової економічної політики.
7. Які причини негативного ставлення більшовиків до релігії?
8. Охарактеризуйте комуністичний тоталітарний режим.

Подискутуємо:

Чи вірним є твердження, що НЕП став поверненням до елементів ринкової політики? Наскільки доречним можна вважати висновок про збереження політики «червоного» терору в 1920-х роках? З якої мотивації ідеологи більшовицької партії наголошували на необхідності здійснювати політику «червоного терору» у роки НЕПу? Як ви розумієте вислів, що СРСР у 1920-х роках був країною «рівних націй, але не рівних класів»? Чому більшовицька влада заявляла про необхідність пошуку «ворогів народу»?

Список рекомендованої літератури

1. Баберовскі Й. Червоний терор: Історія сталінізму. К., 2007. 248 с.
2. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. К.: Генеза, 2019. 656 с.
3. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2022. 408 с.
4. Історія України: навчальний посібник / В. І. Гусєв, Ю. О. Калінцев, С. В. Кульчицький; За ред.. С. В. Кульчицького. К., 2003. 431 с.
5. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Книга 1. К. : Темпора, 2013. 504 с.; Книга 2. К. : Темпора, 2013. 628 с.
6. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К., 2016. 496 с.

ЗАНЯТТЯ 7. Україна на шляху до незалежності

План

1. Причини, початок і перебіг політики «перебудови» у 1985–1987 рр.
2. Діяльність Верховної Ради УРСР у 1990 – першій половині 1991 рр.
3. Спроба державного перевороту в Москві у серпні 1991 р. та проголошення відновлення незалежності України.

Терміни для закріплення матеріалу: *«застій», «перебудова», гласність, плюралізм думок, оксамитові революції, рухівці, група 239, Новоогарьовський процес, ринкова економіка, Революція на граніті, ГКЧП.*

Матеріали для активізації знань здобувачів освіти:

1. Дайте визначення поняттям командна та ринкова економіка.
2. Охарактеризуйте основні причини проголошення політики «перебудови».
3. Опишіть наслідки боротьби зі зловживанням спиртними напоями у другій половині 1980-х років.
4. Що таке гласність і плюралізм?
5. Чому комуністична влада не наважилася перейти до ринкової економіки?
6. Дайте оцінку результатам політичної реформи 1988 р.
7. Які причини стрімкої втрати популярності КПРС на рубежі 1980–1990-х років?
8. Охарактеризуйте діяльність парламентської опозиції протягом 1990–1991 рр.

Подискутуємо:

Чи вірним є твердження, що політика «перебудови» була зорієнтована на розвал СРСР? Наскільки доречним можна вважати висновок про вплив аварії на Чорнобильській АЕС на радикалізацію суспільно-політичних процесів? Чому комуністичне керівництво звільнило з посади першого секретаря ЦК КПУ В. Щербицького лише у 1989 р.? Як ви розумієте думку, що Л. Кравчук став лідером націонал-комуністів? Чому спроба державного перевороту 19–21 серпня 1991 р. зазнала краху?

Список рекомендованої літератури

1. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2022. 408 с.
2. Касьянов Г. Україна 1991-2007: нариси новітньої історії. К.: Наш час, 2007. 432 с.
3. Ковпак Л. Найближча історія: Україна 1945-2000 рр. К.: Наш час, 2007. 248 с.
4. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Книга 1. К. : Темпора, 2013. 504 с.; Книга 2. К. : Темпора, 2013. 628 с.
5. Мицик Ю., Бажан О. Від трипільців до кіборгів. Коротка історія України. К.: Кліо, 2022. 688 с.

**ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ**

**ЗАНЯТТЯ 1. Українське суспільство в період становлення
більшовицького тоталітарного режиму**

План

1. Ідеологічні передумови, труднощі й успіхи політики форсованої індустріалізації промисловості.
2. Причини, перебіг та наслідки суцільної колективізації селянства наприкінці 1920-х – у першій половині 1930-х років.
3. Масові репресії в УРСР. Початок депортацій національних меншин.
4. Особливості духовного життя українського суспільства.

Терміни для закріплення матеріалу: *комунізм, соціалізм, світова революція, «воєнний комунізм», кооперація, колективізація, індустріалізація, тоталітаризм, УАПЦ, націонал-комунізм.*

Матеріали для активізації знань здобувачів освіти:

1. Дайте визначення поняттям комунізм і соціалізм.
2. Охарактеризуйте основні риси початку побудови комуністичного суспільства у візії теоретиків більшовизму.
3. Опишіть наслідки побудови комунізму на рубежі 1910–1920-х років.
4. Що таке продовольча розкладка і податок?
5. Чому більшовицька влада негативно оцінювала роль приватного власника в господарських процесах?
6. Дайте оцінку причинам переходу до нової економічної політики.
7. Які причини негативного ставлення більшовиків до релігії?
8. Охарактеризуйте комуністичний тоталітарний режим.

Подискутуємо:

Чи вірним є твердження, що НЕП став поверненням до елементів ринкової політики? Наскільки доречним можна вважати висновок про збереження політики «червоного» терору у 1920-х роках? З якої мотивації ідеологи більшовицької партії наголошували на необхідності здійснювати політику «червоного терору» у роки НЕПу? Як ви розумієте вислів, що СРСР у 1920-х роках був країною «рівних націй, але не рівних класів»? Чому більшовицька влада заявляла про необхідність пошуку «ворогів народу»?

Список рекомендованої літератури

1. Баберовскі Й. Червоний терор: Історія сталінізму. К., 2007. 248 с.
2. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. К.: Генеза, 2019. 656 с.
3. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2022. 408 с.
4. Історія України: навчальний посібник / В. І. Гусєв, Ю. О. Калінцев, С. В. Кульчицький; За ред.. С. В. Кульчицького. К., 2003. 431 с.
5. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Книга 1. К. : Темпора, 2013. 504 с.; Книга 2. К. : Темпора, 2013. 628 с.
6. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К., 2016. 496 с.

ЗАНЯТТЯ 2. Україна на шляху до незалежності

План

1. Причини, початок і перебіг політики «перебудови» у 1985–1987 рр.
2. Діяльність Верховної Ради УРСР у 1990 р. – першій половині 1991 р.
3. Спроба державного перевороту в Москві у серпні 1991 р. та проголошення відновлення незалежності України.

Терміни для закріплення матеріалу: *стагнація, науково-технічний прогрес, прискорення економічного розвитку, гласність, плюралізм, демократизація, дисиденти, союзний договір, «Майдан».*

Матеріали для активізації знань здобувачів освіти:

1. Дайте визначення термінам «застій» і «перебудова».
2. Охарактеризуйте основні вектори політики «перебудови» у 1985–1986 рр.
3. Чому на першому етапі політики «перебудови» влада зосереджувалася здебільшого на соціально-економічних заходах?
4. Як ЦК КПУ реагувало на політику «перебудови»?
5. Опишіть роль аварії на Чорнобильській АЕС на розвиток суспільно-політичної ситуації.
6. Дайте оцінку причинам лібералізації політичної системи в СРСР у 1988 р.
7. Опишіть перебіг виборів Верховної Ради УРСР 1990 р.
8. Охарактеризуйте роботу фракцій у Верховній Раді УРСР у 1990–1991 рр.

9. Чому більшість депутатів Верховної Ради УРСР не підтримали підписання нового союзного договору?

Подискутуємо:

Наскільки нагальною була потреба започатковувати реформаційні кроки в СРСР у середині 1980-х років? Чи правильно є теза, що політика «перебудови» з самого початку мала охопити усі сфери життя? Чому перший секретар ЦК КПУ В. Щербицький публічно підтримував політику «перебудови», а фактично її ігнорував? Які причини спонукали частину депутатів Верховної Ради УРСР, котрі належали до найбільшої фракції, влітку 1990 р. дрейфувати у бік підтримки ідей «суверенізації» України? Чи вірною є теза про свідоме бажання команди М. Горбачова «розвалити СРСР»?

Список рекомендованої літератури

1. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. К.: Генеза, 2019. 656 с.
2. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2022. 408 с.
3. Касьянов Г. Україна 1991-2007: нариси новітньої історії. К.: Наш час, 2007. 432 с.
4. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Книга 1. К. : Темпора, 2013. 504 с.; Книга 2. К. : Темпора, 2013. 628 с.
5. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К., 2016. 496 с.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Попри те, що освітній процес здебільшого організований у формі колективної/групової роботи, здобуття професійних компетентностей має винятково індивідуальний/персональний характер. Тому головною запорукою успіху в досягненні навчальної мети є вміння здобувачів освіти працювати і поповнювати свої знання самостійно. Самостійна робота пошукачів освітнього ступеня є не лише обов'язковою формою освітнього процесу у ЗВО, але й *основним засобом* оволодіння навчальним матеріалом у позааудиторний спосіб. Відтак вони повинні не тільки засвоїти відповідну навчальну дисципліну, але й набути навички самостійної роботи.

До самостійної роботи здобувачів освіти передусім відносяться підготовка до практичних занять і написання рефератів, есе. Для здобувачів заочного відділення – виконання контрольної роботи. Тему реферату здобувачі освіти обирають таким чином, аби вона не співпадала з уже обраними в межах академічної групи. Можна пропонувати іншу тему реферату (або есе) поза межами пропонованого списку, але її обов'язково слід узгодити з викладачем. Реферативна робота вважається виконаною повністю після процедури захисту.

Вказівки щодо оформлення реферату:

Реферат – це стислий виклад змісту однієї або кількох наукових робіт, що стосуються певної проблеми. Основна мета реферату – передача цілісної інформації, одержаної з різних джерел. На основі опрацьованих текстів потрібно створити один відповідно до теми реферату. Починати написання реферату краще з плану. Таким чином ви відразу намітили собі напрямок, в якому будете рухатися. Реферат має бути побудований за певною структурою. Основними складовими структури роботи є наступні: 1) титульний аркуш; 2) зміст; 3) вступ; 4) основна частина; 5) висновки; 6) список використаних джерел (літератури); 7) додатки (за необхідності).

Вимоги до змісту роботи:

1. Титульний аркуш є першою сторінкою роботи, що заповнюється за зразком.
2. Зміст подається на початку роботи. Він містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовки), зокрема вступу, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (літератури) тощо.
3. У вступі коротко обґрунтовуються актуальність і доцільність обраної теми, підкреслюється сутність проблеми, формулюється зміст поставлених завдань. Орієнтовний обсяг вступу – 1–2 сторінки.
4. Основна частина реферату може складатися з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожний розділ розпочинається з нової сторінки. Основному тексту розділу може передувати коротка передмова з описом обраного напряму дослідження. У кінці кожного розділу формулюються висновки зі стислим викладенням наведених у розділі результатів, що дає можливість звільнити основні висновки від другорядних подробиць. Зміст основної частини має відповідати темі реферату та повністю її розкривати.
5. Висновки мають містити стислий виклад результатів опрацювання обраної теми, зроблених у процесі аналізу наукових текстів, оцінок та узагальнень.
6. Список використаних джерел інформації – елемент бібліографічного апарату, який містить бібліографічні описи використаних історичних

джерел і наукової літератури. Список використаних джерел слід розмішувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Для підготовки реферату не рекомендується використовувати як основне джерело інформації підручники й навчальні посібники. Категорично забороняється використовувати електронні ресурси сумнівного характеру. До таких належать тексти без авторства, назви чи заголовку, розміщені не на академічних сайтах тощо.

7. У додатках містяться допоміжні або додаткові матеріали, необхідні для повноти сприйняття роботи, кращого розуміння отриманих результатів: додаткові таблиці, графіки, рисунки, ілюстрації тощо.

Правила оформлення роботи:

Основна частина реферату виконується в рукописному варіанті, на аркуші паперу формату А4. Її обсяг складає 7–10 сторінок. Текст роботи має бути написаний без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Еволюція знарядь праці від раннього палеоліту до енеоліту.
2. Усатівська культура: господарство, побут, суспільна стратифікація.
3. Персько-скіфська війна наприкінці VI ст. до Р. Х.
4. Історія Малої Скіфії.
5. Християнізація східних слов'ян.
6. Особливості етногенезу українців.
7. Галицько-Волинський літопис як пам'ятка української культури.
8. Історична роль окремих персоналій (за вибором студента).
9. Грюнвальдська битва в історії України та Європи.
10. Особливості етногенезу кримських татар.
11. Юрій Дрогобич (Котермак): перший український вчений.
12. Михайло Глинський: політичний портрет.
13. Зародження книгодрукування в Україні.
14. Фортеця Качубеїв (Кочубіїв, Качибей, Хаджибей) в історії Одеси.
15. Україна XV ст. – першої половини XVII ст. в описах іноземців.
16. Литовські Статути як пам'ятка права.
17. Острозька академія – навчальний заклад України епохи середньовіччя.
18. Хотинська війна: причини, перебіг та наслідки.
19. Петро Могила в духовній історії України.
20. Військові дії козацького війська проти Османської імперії у першій чверті XVII ст.
21. Московські походи польського і козацького війська на початку XVII ст.

22. Б. Хмельницький та О. Кромвель – лідери революцій в ранньомодерній Європі: порівняльна характеристика.
23. Молдавські походи козацького війська періоду Визвольної війни XVII ст.
24. Іван Богун – видатний діяч Визвольної війни українського народу XVII ст.
25. Дипломатична діяльність гетьмана в екзилі Пилипа Орлика.
26. Кирило Розумовський та його нащадки в історії України, Одеси та Європи.
27. Петро Калнишевський – останній кошовий Запорозької Січі.
28. Реформи австрійських імператорів Марії Терезії і Йосифа II та їх наслідки для українських земель.
29. Масонство в Україні у першій половині XIX ст.
30. Кримська війна 1853–1856 рр.: причини, перебіг та наслідки.
31. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова: до історії заснування.
32. Життєвий шлях та наукова діяльність І. І. Мечникова.
33. Історія створення гімну «Ще не вмерла Україна».
34. Історія створення першої української партії – РУРП.
35. Одеська «Просвіта» на початку XX ст.
36. Грошові знаки на території України у період революції 1917–1921 рр.
37. Чому більшовики утворили Донецько-Криворізьку, Одеську і Таврійську радянські республіки?
38. Нестор Махно: політичний портрет.
39. Володимир Чехівський – прем'єр-міністр УНР.
40. Націонал-комунізм в Україні 1920-х рр.: витоки та ідеологічні особливості.
41. Матеріально-побутові умови життя студентів в УСРР у 1920-х рр.
42. Дмитро Донцов: життєвий шлях та характеристика політичних поглядів.
43. Українська еміграція в 1920–1930-х рр.
44. Спорт в Україні у 1920–1930-х рр.
45. Одеса під час румунської окупації 1941–1944 рр.
46. Військовий діяч України періоду Другої світової війни (за вибором студентів).
47. В'ячеслав Чорновіл: життєвий шлях та політичний портрет.
48. Народний Рух України та його історична роль.
49. Роль шахтарських страйків у суспільно-політичному житті УРСР кінця 1980-х рр.
50. Соціально-економічні процеси в Україні у 1990-х роках.
51. «Помаранчева» революція 2004 р.: передумови, хід, основні результати.
52. Чому українці використовують гасло «Слава Україні!».

Вказівки щодо оформлення есе:

Есе – це прозовий твір невеликого обсягу і вільної композиції, який виражає індивідуальні враження та міркування з конкретного приводу чи питання і явно не претендує на визначальне або вичерпне трактування предмета. Мета есе полягає у розвитку таких навичок, як самостійне творче мислення і письмовий виклад власних думок. Суть прийому написання есе можна сформулювати так «я пишу для того, аби зрозуміти, що я про це думаю». Це вільне письмо на запропоновану тему, у якому найбільше цінується самостійність, аргументованість, оригінальність вирішення проблеми. Есе вирізняється індивідуальним авторським стилем написання твору з дотриманням визначеного плану і можливістю прояву вільної композиції автора, де внутрішня логіка побудови твору підпорядкована його роздумам у пошуках особистісного шляху розкриття обраної теми з різних сторін. В есе повинна бути яскраво виражена авторська позиція. Це дає можливість читачу побачити особистість автора, своєрідність його позиції, стилю мовлення, ставлення до світу, врешті решт – мислення.

Есе з історичної тематики може мати різні компоненти. Один з них виконується після перегляду художнього фільму із запропонованого викладачем списку, або за бажанням здобувача освіти. У цьому випадку автори тексту повинні охарактеризувати змальовану у фільмі епоху з точки зору знань з історії; обґрунтувати наскільки фільм наближений до реального історичного тла; пояснити, які епізоди, реальні історичні персонажі, можливо інші складові фільму є або дискусійними, або зображені хибно; зазначити, що найбільше вразило/запам'яталося в обраному фільмі. Інший варіант написання есе – після перегляду передачі з циклу «Розсекречена історія». Тоді здобувачі освіти мають описати зміст дискутованої теми та висловити власну думку щодо озвучених науковцями ідей. Третій варіант реалізується у випадку ініціативи самого здобувача освіти у виборі теми та методів реалізації завдання.

Вимоги до оформлення есе:

Обсяг есе – не менше 7–8 сторінок тексту; шрифт – Times New Roman, розмір 14; міжрядковий інтервал – 1,5; вирівнювання – по ширині; перший рядок – відступ 1,25 (початок абзацу); нумерація сторінок – по правому нижньому краю; оригінальність тексту – не менше 80 %. Посилання на роботи інших авторів мають бути правильно оформлені. Есе – це творча праця, яка передбачає роздуми над обраною темою, власні погляди автора, його судження. Цінною частиною такої роботи є наявність саме власних роздумів, висновків, оригінальність ідей.

Тематика есе

Документальні передачі з циклу «Розсекречена історія»:

1. Михайло Грушевський.
2. 100 років Українській революції. Фундамент Незалежності.
3. Історичні міфи про бій під Крутами.
4. 100 років Директорії. Чому Скоропадський не втримав владу?
5. День злуки чи розлуки?
6. Як і чому українці захопилися націоналізмом?
7. Чому Європа мовчала про Голодомор?
8. Два постріли: Хвильовий і Скрипник.
9. Великий терор очима ката.
10. Річниця розстрілів в урочищі Сандармох.
11. Карпатська Україна: 80 років проголошення незалежності.
12. Чому вибухнула Друга світова війна?
13. Міф про віроломний напад.
14. Чому українці рятували євреїв?
15. Ціна звільнення Києва: перемога до «червоної дати».
16. Українці у Другій світовій війні.
17. Страсті за Бандерою.
18. Кенгір, Хрущов і любов. Як кохання зруйнувало Імперію Зла.
19. Ким був товариш Щербицький?
20. Чорнобиль: що встановило розслідування катастрофи?
21. Революція на граніті. Чи міг бути інший сценарій?
22. СРСР. Розпад останньої імперії.

Художні фільми:

1. Захар Беркут (режисери Д. Вінн, А. Сеїтаблаєв; 2019 р.).
2. Вогнем і мечем (режисер Є. Гоффман; 1999 р.).
3. І будуть люди (режисер А. Непиталюк; 2020 р.).
4. Чорний ворон (режисер Т. Ткаченко; 2019 р.).
5. Крути 1918 (режисер О. Шапарєв, 2019 р.).
6. Ціна правди (режисер А. Голланд; 2019 р.).
7. Червоний (режисер З. Буадзе; 2017 р.).
8. Кіборги (режисер А. Сеїтаблаєв; 2017 р.).

Вказівки щодо виконання контрольної роботи (для здобувачів освіти заочного відділення):

Контрольна робота – це стислий виклад (у вигляді конспекту) основних ідей обраного здобувачем освіти наукового тексту з історії України (монографії або статті). Основна мета зазначеного різновиду навчального завдання – детальне ознайомлення з окремою темою/тематичним блоком задля формування системного уявлення про концептуалізацію знань з пропонованої дисципліни. Тему контрольної роботи слід обрати або з пропонованого списку рекомендованої літератури до практичних занять, або за власним бажанням. В обох випадках проблематику контрольної роботи слід узгодити з викладачем. Написання контрольної роботи може здійснюватися як за алгоритмом виконання рефератів, окрім списку використаних джерел, оскільки йдеться про одну працю, яка й виступає предметом аналізу, так і у довільній формі.

Правила оформлення роботи:

Основна частина роботи *виконується у рукописному варіанті*, на аркуші паперу формату А4 або у зошиті. Її обсяг складає 7–10 сторінок. Текст роботи має бути написаний без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Згідно з вимогами кредитно-рейтингової системи у межах реалізації освітніх завдань здобувачі мають можливість накопичувати бали за рахунок різних форм роботи, яка диференціюється у залежності від вимог робочої програми навчальної дисципліни на поточний, періодичний та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється у вигляді усного опитування на практичних заняттях. Критерії оцінювання відповідають сучасним стандартам університетської освіти. Категорично не рекомендується використовувати сайти сумнівного характеру, де відсутня прив'язка тексту до авторства! На найвищі бали за практичне заняття можуть розраховувати ті здобувачі, котрі у повному обсязі відповіли на усі питання теми. **Періодичний контроль** передбачає оцінювання доповіді з обраної теми реферату або есе. Для здобувачів заочного відділення – контрольної роботи. **Підсумковий контроль** здійснюється під час іспиту, який проходить в усній формі, як відповідь на контрольні питання білету, які здобувачі отримують на початку викладання навчальної дисципліни.

Загальна підсумкова оцінка визначається як сума балів за результатами усіх видів контролю. Під час реалізації навчальних завдань здобувачі освіти денного відділення мають можливість накопичувати бали за рахунок наступних видів роботи: виконання завдань на практичних заняттях (70 балів), захисту рефератів або есе (10 балів), підсумковий контроль (20 балів). Для здобувачів освіти заочного відділення накопичення балів відбувається за іншою схемою: робота на лекціях (20 балів), практичні заняття (30 балів), контрольна робота (30 балів), підсумковий контроль (20 балів). Методи оцінювання деталізуються у робочій програмі та силабусі навчальної дисципліни. При цьому здобувач допускається до підсумкового контролю (іспиту) з навчальної дисципліни, якщо він/вона виконав/-ла усі види робіт, передбачених робочою програмою незалежно від сумарної кількості балів, отриманих за результатами поточного контролю за семестр. Повторне складання іспиту з метою покращення оцінки не допускається.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет вивчення історії України, періодизація, джерела.
2. Кам'яна доба на території сучасної України.
3. Кочові племена на території України у I тис. до Р. Х.
4. Трипільська культура та її особливості.
5. Античні міста-поліси Північного Причорномор'я.
6. Утворення князівства Русь та її перші правителі (IX–X ст.).
7. Князівство Русь в період правління Володимира I Великого та Ярослава I Мудрого.
8. Галицька та Волинська землі в XI–XII ст.
9. Галицько-Волинське князівство та його роль в історії України.
10. Культура князівства Русь.
11. Вхід українських земель до складу Польського королівства та Литовського князівства у XIV ст.
12. Соціально-економічний розвиток українських земель у XIV–XVI ст.
13. Політичний розвиток українських земель у складі Великого князівства Литовського.
14. Виникнення українського козацтва і Запорозької Січі.
15. Люблінська та Берестейська унії: причини підписання та наслідки.
16. Українське козацтво у міжнародних відносинах др. пол. XVI – пер. пол. XVII ст.

17. Козацькі повстання в Україні наприкінці XVI – у першій третині XVII ст.
18. Бойові дії війська Б. Хмельницького у 1648–1653 рр. Зборівська та Білоцерківська угоди.
19. Державотворчі та соціально-економічні процеси на українських землях в ході Визвольної війни сер. XVII ст.
20. Зовнішньополітичні стосунки гетьманського уряду в 1648–1657 рр.
21. Укладення договору 1654 р. з Московським царством, його історичне значення.
22. Воєнно-політичне протистояння в Україні у 1657–1686 рр.
23. Культура України XV–XVII ст.
24. Політичний розвиток Лівобережної та Слобідської України у XVIII ст.
25. Правобережна та Західна Україна наприкінці XVII–XVIII ст.
26. Запорозька Січ у XVIII ст.
27. Особливості соціально-економічного розвитку Лівобережної та Слобідської України XVIII ст.
28. Приєднання Північного Причорномор'я та Правобережної України до Російської імперії у XVIII ст.
29. Криза кріпосницького господарювання на українських землях у пер. пол. XIX ст.
30. «Національне відродження» України у пер. пол. XIX ст.
31. Війна Французької та Російської імперій 1812 р. та Україна. Громадська опозиція російському царизму в Україні у першій чверті XIX ст.
32. Буржуазні реформи середини XIX ст. в Україні.
33. Суспільно-політичне життя на українських землях в складі Російської імперії у др. пол. XIX ст.
34. Соціально-економічний розвиток українських земель у другій пол. XIX ст.
35. Суспільно-політичне життя на українських землях в складі Австро-Угорської імперії у др. пол. XIX ст.
36. Соціально-економічне та суспільно-політичне становище українських земель на поч. XX ст.
37. Українські землі в планах держав Антанти і Троїстого союзу напередодні та у ході Першої світової війни.
38. Воєнні дії на території України в період Першої світової війни.
39. Утворення Центральної Ради та проголошення першої УНР.
40. Українська гетьманська Держава: особливості внутрішньої та зовнішньої політики.
41. Воєнно-політичні події на території України в добу другої УНР.
42. Західноукраїнська Народна Республіка: проголошення та основні події.

43. Встановлення більшовицької влади в Україні. Політика «воєнного комунізму».
44. Особливості НЕПу в Україні.
45. Утворення СРСР. Політика «коренізації».
46. Курс на індустріалізацію та суцільну колективізацію: причини та наслідки.
47. Розвиток культури України в 1920–1930-х рр.
48. Українські землі в складі Польщі, Чехословаччини, Румунії між Першою та Другою світовими війнами.
49. Початок Другої світової війни на українських землях.
50. Перший період німецько-радянської війни: основні військові дії.
51. Нацистський окупаційний режим в Україні та рух Опору.
52. Соціально-економічний та політичний розвиток УРСР у др. пол. 1940-х – пер. пол. 1950-х рр.
53. Політичний розвиток УРСР у 1953–1972 рр.
54. Опозиційний рух (дисидентство) 1960–1970-х рр.: основні течії, форми боротьби.
55. Соціально-економічний розвиток УРСР у др. пол. 1950-х–1991 рр.
56. Причини, періодизація та основні принципи політики «перебудови».
57. Основні особливості соціально-економічного життя України в 1991–2014 рр.
58. Суспільно-політичне життя України у 1991–2004 рр.
59. Культура України у др. пол. ХХ ст.
60. Україна на міжнародній арені у др. пол. ХХ ст.
61. «Помаранчева» революція: причини, перебіг та результати.
62. Передумови, характеристика і наслідки «Революції гідності».

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Бойко О. Д. Історія України. 4-е вид. К.: Академія, 2012. 704 с.
2. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. К.: Генеза, 2019. 656 с.
3. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2022. 408 с.
4. Магочій П.-Р. Ілюстрована історія України / пер. з англ. [С. Біленький]. К.: Критика, 2012. 446 с.
5. Мицик Ю., Бажан О. Від трипільців до кіборгів. Коротка історія України. К.: Кліо, 2022. 688 с.

6. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К., 2016. 496 с.

Додаткова

1. Баберовскі Й. Червоний терор: Історія сталінізму. К., 2007. 248 с.
2. Винцовский Т. «Румынская угроза»: Одесса в ожидании войны в начале 1918 года // Danubius. XXXVIII. Galați : Editura Muzeului de Istorie, 2020. P. 317–330.
3. Войтович Л. Галич у політичній історії Європи XI-XIV століть. Львів: Левада, 2017. 478 с.
4. Даниленко В. Україна: від «перебудови» до соціальних потрясінь (1985–2018 рр.) // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика : зб. ст. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. К., 2018. Вип. 23. С. 21-38.
5. Історія українського селянства. Нариси в 2-х томах. К., 2006. Т. 2. 653 с.
6. Касьянов Г. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. К.: Наш час, 2007. 432 с.
7. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Книга 1. К. : Темпора, 2013. 504 с.; Книга 2. К. : Темпора, 2013. 628 с.
8. Нариси історії Української революції 1917 – 1921 років / Гол. редкол. В. А. Смолій; кер. авт. кол. В. Ф. Верстюк. К., 2011. Кн. 1. 390 с; 2012. Кн. 2. 464 с.
9. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси. У двох книгах. Кн. 1. К., 2010. 734 с.; Кн. 2. К., 2011. 943 с.
10. Україна в історії Європи ХІХ – початку ХХІ ст.: Історичні нариси / Редкол.: С. В. Віднянський (відп. ред., кер. авт. кол.), О. А. Іваненко (відп. секр.). – К.: Ін-т історії України НАН України, 2020. – 814 с.
11. Україна й українці в постімперську добу (1917-1939) / Відп. ред. В. А. Смолій; кер. авт. кол. Л. Якубова. – К.: Академперіодика, 2021. – 620 с.
12. Черненко О. Історія цивілізації. Україна. Том 2. Від Русі до Галицького князівства (900–1256). Харків: Фоліо, 2021. 592 с.
13. Чухліб Т. Гетьмани і монархи: українська держава в міжнародних відносинах: 1648–1714 рр. К.: Ін-т історії України НАН України, 2003. 518 с.
14. Vintskovskyi T. Repatriation of the Polish population from the Izmail region in 1945–1946 (according to the State Archives of the Odesa region) // Historical Yearbook. "Ovidius" University of Constanța, Faculty of History and Political Science. Vol. XVIII. Constanța, 2021. P. 59–75.

Електронні інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Інституту історії НАН України. Постійна адреса:
<http://www.history.org.ua>
2. Офіційний сайт НБ ОНУ імені І. І. Мечникова. Постійна адреса:
<http://library.onu.edu.ua>
3. Офіційний сайт бібліотеки «Культура України». Постійна адреса:
<http://elib.nplu.org/>
4. Офіційний сайт Одеської національної наукової бібліотеки. Постійна адреса: <http://odnb.odessa.ua/>

Навчальне видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія

Електронне практичне видання

Укладач:

Вінцковський Тарас Степанович

В авторській редакції

Затвердж. авт. 10.02.2025. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням
для читання файлів формату PDF.
Обсяг 1,1 МБ. Зам. № 2923.

Видавець і виготовлювач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
вул. Університетська, 12, м. Одеса, 65082, Україна
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua